

(Alart, RLR iv, 370), però després només *dues* té continuació en català. Avui la distinció es manté, amb caràcter si fa no fa general, a Mallorca i Menorca (on pronuncien *duəs*) i també a la major part del cat. or. i ross., i gran part de l'occid. En els docs. medievals ross. *dues* predomina molt però també s'hi veu un fem. *dos*, en alguns: 4 de la segona meitat del S. xiv, des de 1363 (*InuLC*), i encara en veig un cas de 1457 (en la correspondència perpinyanenca p. p. Calmette, RLR L, 327).

A les Illes hi ha *dos* quasi només a Eivissa («*dos* bardes fortes» anoto a StJoan de Portinatx, 1963); tanmateix ni a Mallorca no han mancat del tot els casos de *dos*: 2 en docs. de Sóller, de 1523 i 1747, i amb més extensió en *dos milia lliures* (BDLC vi, 230); sobretot hi hagué el cas especialíssim del compost *ambdós*, on trobem el fem. *dos* fins en Llull: «pregar --- que fos pau enfr' *amdós* les parts» (*Blanq.* II, 113.13); fora d'això generalment *dues* a les Illes: *dúar vâkas* als Llombards (AORBB vii, 14); *dúas* a l'Alguer (AORBB vii, 73). En el cat. central apareix una pronúncia familiar *dugəs* molt estesa, més o menys general en el parlar viu de Barcelona, Girona, Maresme, etc.; BDLC (iv, 251) l'assenyala encata a Berga, Vic, Manresa, Mataró, el Vendrell, etc. Hi ha la forma fem., però pronunciada *dúes* en una part del català occid., en especial a les Borges Bl. (BDLC vi, 73), i Andorra (*AlcM*), però ja no a la major part del dialecte occidental: almenys només hi ha *dos* a Cardós i V. Ferrera (BDLC xxiii, 266), on per cert pronuncien *dps* («la reu, *dps* reus», «*dps* œines diferents», Areu, 1933), i jo no recordo haver sentit *dues* a la Vall de Boí ni en general en el Pallars (tot i que l'aranès manté la distinció: *dús/dúes*). També femení *dos* a Tortosa, i a la Ribera d'Ebre (*dôz aretâts* 'dues heretats', Ascó, 1936), i a penes cal dir que a Ribagorça: «hi ha *dôz ôras* d'aquí a eixe barranc» a Espès de les Pauils, 1957.

En el País Valencià *dos* és general des del Maestrat cap al Sud (*dôz mil rôbes* ja a Vilafranca, 1961). I hi apareix des d'antic: *dos maneres*, StVicentF (*Quar.*, 7.12), «*dos* tovalloles», 1459, en l'inventari dels béns d'Ausiàs Marc (BSCC xvi, 163); el metre comprova que usaven *dos* JRoig («cantant cançons / --- / tots jorns *dos* ores / prou guanyaràs», *Spill* 890) i Ausiàs («tal voler naix en part per ignorança / e compost és de nostres *dos* natures»), però no és cert que confonguessin BMetge¹ ni JoMartorell: «combateren un castell e prengueren-lo, qui -s nome nava Alimburch, qui era a *dues* legües hon stava lo rey» (Ag. i, 25). La pronúncia de la vocal és *dps* amb tancada, d'acord amb l'etimologia, a tot el cat. or., val. i bal., també a la Rib. d'Ebre, Ribagorça i part del Pallars, però en cat. occidental té gran extensió una pronúncia *dps*, que ja sento a les Garrigues (Alcanó, Torrebesses, 1936), en el Segrià (Torres de Segre, 1964), a tot el Segre mitjà (Cabó, 1957, etc.) i a Vall Ferrera (però ja hi torna a haver *dps* a la Vall de Cardós) (Tavascan, 1934).

Molt estesa la locució a *dos per tres* (o *cada* ~),

d'ús general en la segona variant a Bna., però no per a «si molt convé» (com la defineixen Belv. 1803 i Lab. 1839), sinó 'sovint' amb el matís d'una acció repetida moltes vegades a curts intervals: «la tabola no s'acabava may, y d'escenas com aquesta, *dos per tres* n'hi havia», Genís i Aguilar (*Sota un tarot*, J. Fl., 1876, 312); «un home ple de bons desitjos y d'imaginació tan desbocada com cal per a jugar-se la vida *cada dos per tres*, a fi de portar la llibertat a Espanya», Noller (*Pap.*, 38), «altres se paraven *cada dos per tres* en les botigues del pas y 's veyá ben bé que tots se coneixien», id. (*Notes de color*, 165); de l'Ebre enllà és aquella variant (MGadea, T. del Xè I, 345) fins i tot entre els xurros (*a dos por tres* «frequentemente» a Titaguas prop de Sogorb) (Torres Fornes, p. 178); altrament cf. altres variants en *AlcM*, loc., g, h, i, l.

Dosa. Dosari. Doset; doseta.

Doble [origens] del ll. DŪPLUS, -A, -UM, id. (cpt. en la llengua itàlica, de DU- 'dos' + l'arrel de PLICARE 'plegar'): «tota aquella nit foren los pensaments de Blanquerna en altres coses, --- cor l'enteniment comença novellament a retornar en sa virtut sobre ço que hom preposa a perseguir, e-l enteniment ho entén pus manifestament per ço cor hi és fet *doble* retornament», Llull (*Blanq.*, NCI. I, 286.10); des de llavors també substantivat 'quantitat doble': «si algú --- dóna don <DAMNUM> --- si aquesta cosa negarà --- deu ésser condemnat e-l *doble*», *CostTort.* III, xii, 1; com que al costat de *du-plus* hi havia *tri-plus... decu-plus... centu-plus* i així successivament, el poble romànic ho analitzà secundàriament fent-ne *tres-dobles, deu-dobles, cent-dobles*, etc. (cf. DCEC II, 193a24 i n. 2): «cel qui dóna almosna --- Déus redrà's-en bo guardó perpetual, a *cent-dobles*», *Hom.*, 2r11.

Important evolució del sentit és la que fa passar aquest adjectiu a l'acc. 'gruixut' (ja en un doc. municipal de Barcelona, de 1419, que Careta cita s. v. *manopla*): passa per ser pròpia de les terres del Sud, en particular el Baix Urgell (on de fet l'hi tinc anotat, com a *dóbble*, a Castellldans, 1936, etc.), CpTarr., Tort., Mall., però potser n'hi ha algun altre focus comarcal, car Verdaguer escrivia «los *dobles* genolls» en el primer escalaborn de l'*Atl.* (vi, 31d): sovint aquesta acc. apareix substantivada donant a *doble* m. el valor de 'gruix' («tal cosa té un pam de *dóbble*» sentia jo, 1935, a Vilanova de Prades i el Vilosell). *Doblaria* [c. 1400, Ant. Canals]. *Doblenc. Doblaria. Dobleter. Doblejar. Doblister. Doblut.*

La substantivació s'aplica particularment a la forma femenina, com veiem ja des del primer segle, quan té el valor de 'quantitat doble', i llavors ho trobem amb la terminació *-bla* (-a inequívoca trobant-se des del S. XIII en textos occidentals):² «pena de falsari és aquesta, que deven donar a la part a qui fan la falsia, la *dobla*», «si per aventura lo servent --- serà malalte e --- menjarà e beurà de ço de son senyor --- deu servir a son senyor, per ço que aurà faylit, la *dobla*», *CostTort.* (Ol., pp. 370, 69). D'on després la substantivació en altres coses (com 'doble tela', etc.): «to-